

Juridiska fakultetsstyrelsen
Tova Bennet, biträdande universi-
tetslektor
Linnea Wegerstad, docent
Christoffer Wong, universitetslektor

Remiss: Nya nätbrott och andra åtgär- der för genomförandet av direktivet om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (SOU 2026:34)

Ju2026/01507

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av biträdande universitetslektor Tova Bennet, docent Linnea Wegerstad och universitetslektor Christoffer Wong.

Allmänt om direktivet och dess genomförande

Fakultetsstyrelsen vill inledningsvis framhålla att direktiv (EU) 2024/1385 tillkom mot bakgrund av en intensiv debatt om unionens befogenhet att lagstifta på området. Direktivet har antagits med artiklarna 82.2 och 83.1 FEUF som rättslig grund. Särskilt användningen av artikel 83.1 för materiellt straffrättsliga bestämmelser har varit omdiskuterad. Oenigheten har resulterat bl.a. i att kommissionens ursprungliga förslag om en gemensam definition av våldtäkt som byggde på avsaknad av samtycke fick utgå från det antagna direktivet, bland annat till följd av invändningar om huruvida våldtäkt kunde hänföras till något av de brottsområden som räknas upp i artikel 83.1 FEUF. Även utredningen uppmärksammar denna bakgrund och

konstaterar att våld mot kvinnor och våld i nära relationer inte som sådana utgör något av de brottsområden som omfattas av artikel 83.1 FEUF.

Fakultetsstyrelsen har inte någon principiell invändning mot de delar av direktivet som grundar sig på artikel 82.2 FEUF. Den bestämmelsen medger antagande av minimiregler när detta är nödvändigt för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i straffrättsliga frågor med en gränsöverskridande dimension. Bestämmelsen omfattar brottsoffers rättigheter och förutsätter att skillnaderna mellan medlemsstaternas rättsliga traditioner och rättssystem beaktas. Mot denna bakgrund har fakultetsstyrelsen inte funnit anledning att i detta remissvar närmare kommentera flertalet av utredningens förslag av administrativ, processuell eller annars icke materiellt straffrättslig karaktär, exempelvis regleringen om avlägsnande av nätbrottsinnehåll och de åtgärder som anknyter till kontaktförbud. Remissvaret koncentreras i stället i huvudsak till de materiellt straffrättsliga förslagen.

När det gäller artikel 83.1 FEUF finns det däremot enligt fakultetsstyrelsens mening anledning till större försiktighet. Bestämmelsen ger unionen befogenhet att fastställa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder endast inom områden med särskilt allvarlig brottslighet med en gränsöverskridande dimension, till följd av brottens karaktär eller effekter eller av ett särskilt behov av att bekämpa dem på gemensamma grunder. I artikel 83.1 andra stycket anges de brottsområden för vilka denna befogenhet föreligger. För direktiv (EU) 2024/1385 är framför allt områdena ”människohandel och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn” och ”it-brottslighet” relevanta. Våld mot kvinnor eller våld i nära relationer utgör däremot inte något självständigt brottsområde enligt bestämmelsen. Ett tillägg av ett nytt brottsområde förutsätter det särskilda förfarande som anges i artikel 83.1 tredje stycket, där rådet beslutar med enhällighet efter Europaparlamentets godkännande.

Fakultetsstyrelsen är inte övertygad om att samtliga kriminaliseringskrav i direktivet kan hänföras till de angivna brottsområdena i

artikel 83.1 FEUF. När det gäller nätbaserade brott bygger direktivet på en särskilt vid förståelse av begreppet "it-brottslighet". Begreppet används inte enbart för brott som riktar sig mot informationssystem eller som till sin natur är beroende av informationsteknik, utan också för gärningar som i grunden utgör traditionella angrepp mot en person eller dennes integritet men som begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknik. I detta avseende har påpekats att direktivet innebär en betydande utvidgning av it-brottslighet som rättslig grund och även aktualiserar frågan om samtliga gärningar verkligen motsvarar artikel 83.1:s krav på särskilt allvarlig brottslighet (se t.ex. Sofia Braschi, "The new EU Directive on combating violence against women and domestic violence", 137 *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* (2025) 425–442). Fakultetsstyrelsen anser att dessa kompetensrättsliga betänkligheter bör hållas i minnet vid genomförandet av direktivets kriminaliseringskrav.

Den begränsade kompetens som följer av artikel 83.1 TEUF kan samtidigt få konsekvenser i motsatt riktning. Direktivet har kritiserats för att inte ge ett fullständigt skydd mot vissa former av integritetskränkningar, just därför att unionslagstiftaren har behövt utforma kriminaliseringarna på så sätt, att de kan hänföras till något av de redan angivna brottsområdena. Kritik har framförts bl.a. om hur regleringen av bildbaserade sexuella övergrepp begränsades av den valda rättsliga grunden och därmed inte gav ett sammanhängande skydd mot alla former av icke önskvärda framställningar, taganden och spridningar av intimt material (se, bl.a., Carlotta Rigotti & Clare McGlynn, "Towards an EU criminal law on violence against women: The ambitions and limitations of the Commission's proposal to criminalise image-based dual abuse", 13 *New Journal of European Criminal Law* (2022) 452–477). Kompetensbegränsningen i artikel 83.1 kan således samtidigt bidra till att unionsregleringen i vissa avseenden blir för vid i förhållande till den traditionella innebörden av "it-brottslighet" och för snäv i förhållande till det skyddsintresse som regleringen ytterst är avsedd att tillgodose.

Det ovan sagda är av betydelse för hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Direktiv (EU) 2024/1385 är ett minimidirektiv. Direktivet

kräver att vissa gärningar omfattas av straffansvar och att vissa minimikrav i fråga om påföljder uppfylls, men det kräver inte att medlemsstaterna ordagrant reproducerar direktivets brottsdefinitioner eller anammar dess systematik. Direktivet framhåller självt att medlemsstaterna får anta eller behålla strängare straffrättsliga bestämmelser.

Även utredningen anger som en allmän utgångspunkt att medlemsstaterna, så länge det resultat som direktivet kräver uppnås, inte är bundna av direktivets terminologi och systematik. Vid utformningen av svensk rätt finns därför utrymme att beakta inte enbart direktivets minimikrav utan också andra internationella förpliktelser, däribland Istanbulkonventionen, liksom de kriminalpolitiska värderingar, grundläggande principer och den systematik som präglar svensk straffrätt.

Fakultetsstyrelsen har mot denna bakgrund vissa principiella invändningar mot den metod som utredningen på flera punkter har valt för genomförandet av de materiellt straffrättsliga förpliktelserna. Fakultetsstyrelsen har fått intrycket att utredningens lagförslag i flera fall ligger mycket nära direktivets sätt att formulera och avgränsa de gärningar som ska kriminaliseras. En viss likformighet mellan medlemsstaternas straffrätt kan naturligtvis underlätta förståelsen av andra medlemsstaters rätt och därigenom indirekt gynna det straffrättsliga samarbetet. Artikel 83.1 FEUF uppställer emellertid, till skillnad från artikel 82.2, inte som förutsättning för lagstiftningskompetensen att tillnärmningen är nödvändig för att underlätta ömsesidigt erkännande eller polisiärt och rättsligt samarbete. Syftet med lagstiftning enligt artikel 83.1 FEUF är att inom de särskilt angivna områdena fastställa gemensamma minimikrav på brottsrekvisit och påföljder. Detta talar mot att likhet mellan den svenska brottsbeskrivningen och direktivets formulering tillskrivs ett värde i sig.

Utgångspunkten bör i stället vara att direktivets kriminaliseringskrav införlivas på ett sätt som är koherent med den svenska straffrättsens befintliga struktur, begreppsbildning och allmänna principer. Det bör först prövas om direktivets krav redan tillgodoses genom befintliga straffbestämmelser och allmänna straffrättsliga regler. En ny specialbestämmelse bör införas först om en sådan analys visar att det finns en

verklig brist som inte lämpligen kan avhjälpas inom det befintliga systemet.

Fakultetsstyrelsen återkommer nedan till flera förslag där denna fråga aktualiseras. Som ett exempel kan nämnas förslaget om ett nytt brott, olaga övervakning i 4 kap. 7 c § brottsbalken. Utredningen konstaterar att den nya bestämmelsen ska vara subsidiär till brottet psykiskt våld i 4 kap. 7 b § och att psykiskt våld redan omfattar upprepad eller varaktig otillbörlig övervakning under de förutsättningar som anges där. Detta aktualiserar frågan om den återstående skillnaden i tillämpningsområde verkligen motiverar en ny självständig brottstyp eller om direktivets krav kan tillgodoses inom den befintliga regleringen.

En annan principiell fråga uppkommer genom förslaget om nättrakaserier i 4 kap. 9 d § brottsbalken. Direktivet tar i artikel 7 b sikte på gärningar som begås ”tillsammans med andra”. Utredningens förslag innebär ett särskilt individuellt straffansvar inom ramen för ett kollektivt angrepp. Utredningen framhåller bl.a. att egentlig samordning på förhand inte behöver föreligga och att en person under vissa förutsättningar kan dömas även om övriga deltagare inte själva har gjort sig skyldiga till någon straffbar gärning eller saknar uppsåt i något avseende. En sådan konstruktion väcker enligt fakultetsstyrelsens mening grundläggande frågor om sambandet mellan den enskildes egen gärning, dennes uppsåt och de gärningar som andra personer utför. Dessa frågor måste bedömas mot bakgrund av de grundläggande svenska principerna om individuellt straffansvar och tillskrivande av ansvar för annans handlande, inte enbart mot bakgrund av hur artikel 7 b har formulerats.

Fakultetsstyrelsen återkommer nedan till närmare diskussioner om olaga övervakning och nättrakaserier i samband med genomgången av utredningens lagförslag.

Fakultetsstyrelsens fortsatta synpunkter på de enskilda straffbestämmelserna utgår således från att genomförandet av direktivet inte bör eftersträva terminologisk eller lagteknisk likhet med direktivets brottsdefinitioner som ett självändamål. Det avgörande är att Sverige på ett rättssäkert och unionsrättsligt adekvat sätt uppfyller direktivets

minimikrav samtidigt som den svenska straffrättens systematik och grundläggande principer upprätthålls. Straffrättsliga bestämmelser bör så långt som möjligt vara generellt tillämpliga och inordnas i den befintliga regleringen. Särlösningar som huvudsakligen införs därför att en viss brottsdefinition förekommer i ett EU-direktiv riskerar annars att skapa fragmentering av straffrätten, med överlappande brottsbeskrivningar, svåröverskådliga konkurrensfrågor och avvikelser från de allmänna principer som i övrigt bestämmer straffansvarets omfattning.

Straffansvaret för kvinnlig könsstympning utvidgas (avsnitt 11.2.1)

Enligt gällande rätt beskrivs de ageranden som kriminaliseras i 1 och 1 a §§ lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och oskuldsingrepp på kvinnor. Straffbestämmelserna med straffskalorna samt kriminaliseringen av vissa osjälvständiga brottsformer återfinns sedan i 2 och 3 §§. Den ansvariga är den som bryter mot 1 respektive 1 a §.

Utredningen föreslår att ett brott med egen rubricering ”kvinnlig könsstympning” ska införas. Den kriminaliserade handlingen är utförandet av kvinnlig könsstympning och ansvarssubjektet enligt förslagets konstruktion ”den som utför ingreppet”. Tanken är att ansvar för andra som främjat brottet utan att själv utfört ingreppet ska bedömas i enlighet med den gällande medverkansläran. Utredningen föreslår dock en särskild regel om straffansvar för ”den som genom olaga tvång eller på annat sätt förmår någon annan att genomgå könsstympning eller tillåter att en person som inte har fyllt arton år könsstympas”, i fall dylikt agerande inte kan bedömas som anstiftan till kvinnlig könsstympning.

Fakultetsstyrelsens uppfattning är att kvinnlig könsstympning i de flesta fall sker genom initiativ från den drabbade kvinnans (brottsoffrets) närstående. Den som utför det fysiska ingreppet kan i många fall betraktas som ett utomstående brottsverktyg som verkställer en plan som överenskommit bland personer i brottsoffrets släktskaps- eller socialkrets. Mot denna bakgrund framstår det egendomligt att det primära straffansvaret skulle placeras på den som fysiskt utför ingreppet,

medan andra, som initierat ingreppet, betraktas som andra som främjar den gärning som utförts av en gärningsman i strikt mening. Fakultetsstyrelsen föreslår därför att straffbestämmelsen utformas på så sätt, att ansvarssubjektet blir alla som bryter mot förbudet mot kvinnlig könsstympning i stil med straffbestämmelsernas utformning enligt nu gällande rätt. Detta gör att de personer som har en avgörande roll i genomförande av ingreppet ska kunna dömas i gärningsmannaskap, medan andra i periferin, som främjat brottet, döms för medhjälp.

Bortsett från frågan om gärningsmannaskap har fakultetsstyrelsen ingen erinran mot utredningens beskrivning av kvinnlig könsstympning, som motsvarar definitionen enligt gällande rätt.

I andra meningen i 2 § första stycket i utredningens lagförslag kriminaliseras två gärningstyper som självständiga brott, nämligen (i) förmående av någon annan att genomgå könsstympning och (ii) tillåtande av könsstympning på någon som inte fyllt arton år. Fakultetsstyrelsen anser att det finns en så betydande artskillnad mellan dessa brott och brottet kvinnlig könsstympning som beskrivs i första meningen, att dessa självständiga brott bör regleras i en annan paragraf i lagen eller åtminstone ett separat stycke i 2 §, helst med egen rubricering. Vidare är det delvis oklart hur ett fullbordat brott i gärningsmannaskap ska förhålla sig till olika osjälvständiga brottsformer.

Beträffande ”förmående till könsstympning genom olaga tvång eller på annat sätt” kan fakultetsstyrelsen godta att ”olaga tvång” bör tolkas på samma sätt som begreppet enligt 4 kap. 4 § brottsbalken. Mindre tillfredsställande är kvalificeringen ”på annat sätt”. Visserligen har utredningen gett några exempel i författningskommentaren på vad som utgör och inte utgör påtryckningar eller uppmaningar som skulle ge upphov till straffansvar. Fakultetsstyrelsen anser att rekvisitet ”på annat sätt” behöver preciseras. För fullbordat brott krävs att brottsoffret har genomgått könsstympning men enligt fjärde stycket i lagförslaget ska bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken gälla i fråga om försök, förberedelse, stämpling samt för underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott. Man kan visserligen förstå hur dessa bestämmelser i 23 kap. brottsbalken skulle tillämpas på brottet enligt första meningen. Det är

dock oklart hur bestämmelserna ska tillämpas i förhållande till det självständiga förmåendebrottet; man kan fråga sig, t.ex., om tanken är att stämpling av förmående till könsstympning eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott ska omfatta även ett förmåendebrott. Genom att reglera förmåendebrottet i en självständig bestämmelse tydliggörs ansvarsformerna. Det kan även diskuteras om kravet bör ställas på ett faktiskt genomförande av könsstympning för att förmåendebrott skulle fullbordas. Enligt fakultetsstyrelse skulle det vara tillräckligt för straffansvar att söka förmå någon att genomgå könsstympning. Vid en sådan utformning av straffbudet finns ingen anledning att ålägga straffansvar för förberedelse och stämpling, och inte heller för andra former av medverkan.

Liknande invändningar kan tas upp beträffande ”tillåtande av en person som inte fyllt arton år könsstympas”. Därtill kan man ifrågasätta om straffansvar för tillåtandebrottet bör sträcka sig till försök, förberedelse och stämpling, t.ex. att försöka tillåta könsstympning. I vart fall har utredningen inte presenterat någon motivering för en så långtgående kriminalisering. En annan sak är att den som intar garantställning kan dömas för tillåtande av ett misslyckat försök till kvinnlig könsstympning. I den fortsatta lagstiftningsprocessen bör således klargöras vilka bestämmelser i 23 kap. som ska tillämpas på vilka självständiga ansvarsformer som beskrivs i första respektive andra meningen i 2 § första stycket. En annan precisering som bör göras i den fortsatta lagstiftningsprocessen gäller vilka som omfattas av personer som intar en sådan garantställning att ett ”tillåtande” aktualiseras.

En vanlig lagtolkning torde leda till resultatet att tillåtna ingrepp enligt lagen (2024:237) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, eller andra ingrepp påkallade av medicinska skäl, skulle falla utanför lagens tillämpningsområde. Läran om social adekvans kan också verka för ansvarsfrihet i vissa situationer. Det finns således ett obestämt utrymme för ansvarsfrihet. För att undanröja eventuell osäkerhet föreslår fakultetsstyrelsen att bestämmelsen uttryckligen ska ange de fall när könsstympningslagen inte är tillämplig; härvid avses främst tillåtna ingrepp enligt särskild lag och ingrepp av medicinska skäl. Detta

ger en klar signal att alla andra ingrepp är brottsliga. Att det framgår av lagtexten att samtycke inte är relevant talar i samma riktning.

Fakultetsstyrelsen vill även se en närmare precisering i författningskommentaren av var försökspunkten bör placeras för de handlingar som föranleder ansvar för försök.

Utredningen föreslår att lagen ändras på så sätt att 1 och 1 a §§ av den nu gällande lagen skulle upphöra att gälla samtidigt som 2 och 3 §§ skulle få den lydelse som utredningen föreslår. Fakultetsstyrelsen anser att det är mer lämpligt att upphäva 1982 års lag och införa en ny lag, inte minst för att undvika fel hänvisning till paragraferna.

Straffansvar för spridning av falsk och manipulerat material (avsnitt 11.2.2)

Fakultetsstyrelsen tillstyrker att det kriminaliserade området för olaga integritetsintrång utvidgas till att också omfatta falska eller manipulerade bilder. Fakultetsstyrelsen instämmer i att enbart framställning inte ska vara kriminaliserat, utan att det införs ett krav på spridning, samt att kriminaliseringen bör gå utöver direktivet, på så sätt att även skildringar av en naken kropp omfattas.

Dock anser Fakultetsstyrelsen att den föreslagna utformningen innebär flera problem, och att förslaget så som det är utformat nu inte bör genomföras.

Utgångspunkten för kriminaliseringen är att skyddsintresset är den enskildes integritet och privatliv. Den enskilde har ett intresse av att själv få avgöra om skildringar av hur hen har sex eller hens nakna kropp ska spridas till andra personer. Det är då inte av avgörande för om skyddsintresset har kränkts om bilder som sprids är verkliga avbildningar, falska eller manipulerade bilder, så länge de framstår som verklighetstroga. Denna uppfattning delas av utredningen; det anges att ”liknande intrång i den personliga integriteten hos den som materialet rör” sker vid manipulerade/falska bilder (s. 647).

Mot den bakgrunden blir ett *första* problem att förslaget utgår från att ha kvar rekvisitet ”intrång i någon annans privatliv”. Anledningen till

att falska/manipulerade bilder inte anses omfattas av gällande rätt är just det rekvisitet. Att intrånget ska avse annans privatliv innebär enligt förarbetena som utgångspunkt, ”att det är fråga om sanna och korrekta uppgifter” (prop. 2016/17:222 s. 94). I förarbetena uttalas dock att den omständigheten att det som sprids är ändrat, omstuvat eller manipulerat inte utesluter att det är fråga om ett intrång i privatlivet. Det finns alltså en vaghet i rekvisitet, men av legalitetsskäl bör det förstås som utredningen har gjort, nämligen att falska/manipulerade bilder inte omfattas. Om första styckets rekvisit ”intrång i någon annans privatliv” används i det föreslagna andra stycket, uppstår alltså en kollision mellan rekvisiten: rekvisit ”intrång i någon annans privatliv” signalerar att det ska vara fråga om sanna eller korrekta uppgifter, men övriga rekvisit signalerar att det inte behöver vara sanna uppgifter.

Det *andra* problemet är att förslaget innebär att det görs skillnad mellan verkliga och falska/manipulerade bilder. En sådan skillnad är, med hänsyn till skyddsintresset, antagligen inte nödvändig. Därtill innebär uppdelningen att uppsåtskravet leder till att klandervärda gärningar faller utanför förslaget.

Faktiska avbildningar av sexuella handlingar och någons nakna kropp omfattas redan av straffansvar enligt punkten 1 (bild på någons sexualliv) och punkten 5 (bild på någons helt eller delvis nakna kropp). Lagförslagets utformning innebär att skillnad görs mellan faktiska avbildningar å ena sidan och manipulerade/falska bilder å andra sidan. Det senare beskrivs med rekvisitet ”bild eller ljud som framställts eller ändrats så att det framstår som att personen deltar i en sexuell handling eller som att bilden visar personens helt eller delvis nakna kropp”. I författningskommentaren anges att rekvisitet ”framstår som” innebär att ljud och bild som inte är verklighetstroget eller inte uppfattas som autentiskt ska uteslutas från det kriminaliserade området. (s. 851) Här kan noteras att kravet på att spridningen ska vara ett intrång i någon annans privatliv redan kan antas innebära ett sådant krav. Till exempel tecknade bilder eller uppenbara kollage kan inte utgöra ett intrång i privatlivet, med hänsyn till vad som angetts ovan angående skyddsintresset.

I författningskommentaren anges att det krävs uppsåt i förhållande till att materialet inte är autentiskt, och i vart fall vara likgiltighet i förhållande till att förebilden är en verklig människa. (s. 853) Att det krävs uppsåt är en följd av att kriminaliseringen utformats som att bilden eller ljudet har ”framställts eller ändrats”, och det objektiva rekvisitet måste naturligtvis vara täckt av uppsåt.

Det är idag tekniskt möjligt att framställa helt realistiska bilder, och det är mycket svårt, ibland omöjligt, att avgöra om en bild är falsk/manipulerad. Rekvisitet ”framställts eller ändrats” innebär att många fall där personen som spred bilden faktiskt inte insåg att den var falsk/manipulerad inte kommer att kunna bestraffas. Det kan därtill bli mycket svårt att bevisa att den som spred bilden insåg att den var falsk/manipulerad. Om utgångspunkten för kriminaliseringen är att kränkningen av den enskildes privatliv är densamma, oavsett om ljudet eller bilden är en verklighetsskildring eller falsk/manipulerad, är en sådan inskränkning av straffansvaret inte motiverad. Klandervärda gärningar kommer inte kunna bestraffas på grund av uppsåtsbrist. Uppsåtskravet bör i stället gälla vad det är som förmedlas med ljud eller bild, dvs att det är ljud som förmedlar att en person har sex, en bild som förmedlar att en person utför sexuella handlingar, eller en bild som förmedlar att en person är naken.

Ett sätt att åstadkomma en sådan utformning av lagen kan vara att i ett andra stycke ange att med ljud och bild i första stycket punkten 1 avses även bild eller ljud som framställts eller ändrats, och att med bild i första stycket punkten 5 avses även bild som framställts eller ändrats. En sådan utformning är möjlig också eftersom förslagets andra stycke vad avser övriga rekvisit nog inte är nödvändiga. Vad gäller ljud, så torde verkliga skildringar av ljud ingå i rekvisitet ”uppgift”. Vad gäller skaderekvisitet bör samma skaderekvisit som finns i olaga integritetsintrång kunna användas (s. 651). De gränsfall som rör bilder på avlidna barn, och som är skälet till att skaderekvisitet föreslås utformas något annorlunda i andra stycket kommer sannolikt inte att uppstå, eftersom falska/manipulerade bilder inte kommer omfattas av punkterna 2-4. Detta alternativ löser dock inte nödvändigtvis uppsåtsproblemet.

Ett annat alternativ är att utforma ett andra stycke med rekvisit som tar sikte på vad ljudet eller bilden förmedlar, snarare än hur den har tillkommit. Till exempel ange att med ljud och bild i första stycket punkten 1 avses även bild eller ljud som får det att framstå som att personen deltar i en sexuell handling, och att med bild i första stycket punkten 5 avses även bild som får det att framstå som att bilden visar personens helt eller delvis nakna kropp.

Dessa alternativ löser dock inte det problem som påpekades initialt, nämligen att om rekvisitet ”intrång i någon annans privatliv” inte förändras, kommer lagrummet fortfarande bestå av motsägelsefulla rekvisit.

De två problem som har identifierats ovan leder till slutsatsen att bestämmelsen om olaga integritetsintrång bör ses över i sin helhet. Ett ytterligare skäl för det är, för det *tredje*, att frågan uppstår om det är välmotiverat att utesluta falska/manipulerade bilder som omfattas av första stycket punkterna 2-4 från det kriminaliserade området. Argumenten för att utvidga det kriminaliserade området för olaga integritetsintrång till att avse falska/manipulerade bilder gör sig också gällande avseende punkterna 2-4. Det är svårt att motivera varför inte spridning av falska/manipulerade bilder som avser att någon befinner sig i en mycket utsatt situation, eller blir utsatt för våldsbrott är lika klandervärda som punkterna 1 och 5.

Fakultetsstyrelsens rekommendation är att det fortsatta lagstiftningsarbetet bör se över bestämmelsen om olaga integritetsintrång i sin helhet, i syfte att åstadkomma en kriminalisering som beaktar de många olika sätt varpå integritetsintrång kan uppstå som en följd av teknikens möjlighet att framställa realistiska bilder och realistiskt ljud.

När det kriminaliserade området för olaga integritetsintrång utvidgas till att omfatta falska/manipulerade bilder, bör även övervägas om det bör införas en möjlighet till ansvarsfrihet i ringa fall. I förhållande till brottstypen kränkande fotografering har Högsta domstolen påpekat att någon sådan möjlighet till ansvarsfrihet inte finns (Dottern i fönstret NJA 2022 s. 1034 punkten 12).

En sådan översyn bör också inkludera att se över förhållandet mellan olaga integritetsintrång och förtal. I författningskommentaren (s. 854) anges angående konkurrens att brottstyperna har olika skyddsintressen. Det kan diskuteras om en uppdelning mellan å ena sidan ära och å andra sidan integritet låter sig göras idag, och om det därför är rimligt att döma i konkurrens.

Här kan påpekas att det för närvarande pågår en utredning som har till uppgift att se över straffbestämmelsen om olaga integritetsintrång och ta ställning till om den bör ändras (Dir. 2026:91 *En översyn av straffbestämmelserna om förtal och vissa andra frågor om tryck- och yttrandefrihet*).

Ett utvidgat straffansvar för otillbörlig övervakning som är upprepad eller varaktig (avsnitt 11.2.3)

Skälet för att införa denna nya brottstyp är att bestämmelsen om psykiskt våld som har införts i 4 kap. 7 b § andra stycket har ett skaderekvisit som utredningen inte anser fullt ut motsvarar direktivets krav. Fakultetsstyrelsen instämmer inte i den bedömningen. Som nämnts ovan finns det inte något krav på att implementera ordalydelsen i direktivet. 4 kap. brottsbalken är redan idag fragmenterat, och innehåller dels mer allmänna bestämmelser som har varit kriminaliserade sedan brottsbalkens tillkomst, dels nya bestämmelser som ofta är mer specificerade till att avse vissa specifika situationer. För att det ska vara tydligt vad som är kriminaliserat och för att åstadkomma en enhetlig rättstillämpning finns ett värde i att, så långt det är möjligt, använda redan etablerade rekvisit.

Det är en mycket liten skillnad mellan ”ägnad att allvarligt skada personens självkänsla” och ”ägnat att medföra allvarlig skada för personen”, vilket medför att bestämmelsen om psykiskt våld i princip täcker in den typen av övervakning som avses med direktivet. Skaderekvisitet i psykiskt våld får därmed anses fånga in klandervärda fall av olovlig övervakning, som direktivet tar sikte på.

Eftersom psykiskt våld helt nyligen har införts finns det därtill skäl att avvakta hur den bestämmelsen kommer att tillämpas i praktiken,

innan ytterligare en bestämmelse införs med i princip samma innebörd. För det fall att man med tiden ser att det uppstår luckor i lagstiftningen, dvs att gärningar som ska anses kriminaliserade enligt direktivet, men som inte fångas upp av psykiskt våld, kan åtgärder vidtas då.

Om bestämmelsen ändå ska införas, bör övervägas om ändringar i bestämmelsen om psykiskt våld kan vara ett alternativ som innebär en mer sammanhållen lagstiftning. 4 kap. 7 b § andra stycket skulle kunna utformas med det skaderekvisitet som utredningen föreslår och med den föreslagna lägre straffskalan.

Nättrakasserier kriminaliseras (avsnitt 11.2.4)

I utredningen konstateras att ofredande, olaga hot och olaga förföljelse i huvudsak motsvarar vad direktivet kräver i fråga om att agera hotfullt eller kränkande mot en person, men att ”det inte är uteslutet att tillämpningsområdet i viss mån kan skilja sig åt” (s. 179). Med hänsyn till vad som anförts ovan angående hur EU-direktiv ska implementeras, är Fakultetsstyrelsens bedömning att hotfulla och kränkande ageranden omfattas av rådande kriminaliseringar.

Fråga är då om direktivets ”tillsammans med andra” innebär krav på en ny brottsbestämmelse som föreskriver kollektivt ansvar. Som konstateras i utredningen så kan mobbattacker bestå av att involvera ett stort antal personer, ”som ofta är ovetande om de flesta andras agerande även om de känner till att de ingår i ett större sammanhang” (s. 180). Det är den typen av situation som förslaget ska täcka, och som beskrivs med rekviset ”tillsammans med andra”. Utredningen konstaterar att den praxis som utvecklats kring medverkan och medgärningspersonskap inte täcker in samtliga situationer som avses med direktivet. Mot detta kan anföras att personer som deltar i mobbattacker redan med gällande lagstiftning kan ställas till svars för sitt eget agerande. Den föreslagna bestämmelsen tycks snarare ta sikte på att införa en straffskärpningsgrund för att man agerar tillsammans med andra. Det bör därför utredas i vilken utsträckning den enskildes deltagande i en mobbattack kan påverka straffvärdet, exempelvis hur det

förhåller sig till straffskärpningsgrunden ”brottslighet som utövats i organiserad form”, som numera finns i 29 kap. 2 a § första stycket.

Mot bakgrund av att nya kriminaliseringar bör ta hänsyn till den rådande svenska straffrättsliga systematiken, för att undvika fragmentering och otydlig lagstiftning, och att direktivets ordalydelse inte behöver införas, bör förslaget inte införas. De brottstyper som finns, i kombination med de allmänna reglerna om medverkan och medgärningsmannaskap, och möjligheten till straffskärpning för att en individ agerar i en samordnad attack, är tillräckliga för att direktivet ska anses uppfyllt.

Straffansvar införs för olaga identitetsexponering (avsnitt 11.2.5)

Fakultetsstyrelsen instämmer i att direktivets artikel 7d) inte motsvaras av någon kriminalisering, och att det finns behov av en sådan. Vad gäller förslagets rekvisit ”personuppgift”, som utgår från definitionen i EU:s allmänna dataskyddsförordning (GDPR) kan noteras att rekvisitet är mycket omfattande. I författningskommentaren anges att det i varje enskilt fall måste bedömas om den uppgift som sprids är tillräcklig för att avse en identifierad eller identifierbar fysisk person (s. 868). För att uppnå enhetlighet i 4 kap. brottsbalken bör i stället rekvisitet ”identitetsuppgifter”, som förekommer i 4 kap. 6 b § används. Det är ett väl inarbetat rekvisit, som ringar in det kriminaliserade området på ett tydligare sätt.

För enhetlighetens skull bör även övervägas att utforma syftesrekvisitet mer i överensstämmelse med det skaderekvisit som förekommer i 4 kap. 6 b §. Förslagsvis ”i syfte att uppmåna till våld mot den som uppgiften avser, eller till någon annan handling som ger upphov till allvarlig skada för personen”.

Könsbaserat näthat kriminaliseras (avsnitt 11.2.6)

Förslaget att införa den nya brottstypen könsbaserat näthat utgör ytterligare ett exempel på en ändring i den materiella strafflagstiftningen som fakultetsstyrelsen måste ifrågasätta mot bakgrund av både EU-

rättsliga kompetensbegränsningar och vikten av att ny strafflagstiftning är koherent med den svenska straffrättens befintliga struktur, begreppsbildning och allmänna principer (se ovan under rubriken Allmänt om direktivet och dess genomförande).

Kriminaliseringen avser att träffa ett handlande som innebär ”att uppmana till våld eller hat mot en grupp personer eller en medlem av en grupp, utpekad med åberopande av kön” (s. 688) och utformas med förebild i bestämmelsen om hets mot folkgrupp (16 kap. 8 § brottsbalken). Liksom utredningen anför förefaller detta vara rimligt, mot bakgrund av att både artikel 8 i direktivet och bestämmelsen om hets mot folkgrupp är utformade med rasismrambeslutet som förebild. Fakultetsstyrelsen anser, liksom utredningen, att det därmed är naturligt att i första hand överväga att låta brottet hets mot folkgrupp omfatta även uppmaningar till våld, hot och uttryck för missaktning som riktar sig mot en grupp eller en enskild med anspelning på kön. Utredningen väljer, trots detta, en annan lösning med motiveringen att en ändring då skulle behöva göras även i tryckfrihetsförordningens brottskatalog för att utvidgningen av brottet hets mot folkgrupp skulle vara effektiv. En sådan ändring föreslås inte, med hänvisning till att grundlagsändringar inte ingår i utredningens uppdrag. En anmälan till regeringen angående grundlagsändring ansåg utredningen inte vara möjlig med hänvisning till att direktivet kan införlivas på ett fullgott sätt utan grundlagsändring.

En konsekvens av utredningens förslag är därmed att könsbaserat hat, till skillnad från de former av hat som omfattas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp, är kriminaliserat enbart då det ”sprids med tekniskt hjälpmedel”. Ett uttalande som utgör könsbaserat hat kan alltså vara kriminaliserat om det framförs via ett digitalt meddelande men inte om det sprids muntligen. Att det könsbaserade hatet inte utgör ytt- rande- eller tryckfrihetsbrott innebär också att kriminaliseringen inte omfattar uttalanden som görs i grundlagsskyddade medier.

Fakultetsstyrelsen ifrågasätter om dessa begränsningar är motiverade med hänvisning till kriminaliseringens skyddsintressen. Utredningen anger att kriminaliseringen syftar till att skydda grupper och individer

som kan drabbas av hat på grundval av kön, vilket förstås som ett intresse som rör såväl allmän ordning och säkerhet, som enskildas anseende, rättigheter eller privatliv, samt intresset av fri åsiktsbildning och saklig diskussion i en demokrati. Utredningen framhåller även våld mot kvinnor och våld i nära relationer som ett allvarligt samhällsproblem som hänger samman med normalisering av hotfulla och kränkande uttalanden med anspelning på kön. Bestämmelsen ska, enligt utredningen, i förlängningen kunna bidra till att främja utövandet av yttrandefriheten i digitala sammanhang, särskilt för kvinnor. Att utifrån denna beskrivning begränsa kriminaliseringen enbart till uttalanden i icke grundlagsskyddade digitala sammanhang framstår som märkligt, särskilt då skyddet även rör hat riktat mot enskilda personer. Mer rimligt inom ramen för svensk straffrättslig lagstiftning vore en teknikneutral bestämmelse som uppfyller grundkraven i direktivet. Om det faktum att brottet begås ”på nätet” motiverar särskilda straffrättsliga överväganden bör detta kunna tillgodoses inom ramen för gradindelning och straffmätning.

Brottstypen förefaller således vara konstruerad på ett sätt som fångar gärningar som går utöver den traditionella innebörden av ”it-brottslighet” men som samtidigt är för snävt i förhållande till det skyddsintresse som regleringen är avsedd att tillgodose. Om den lösning som föreslås huvudsakligen är ett resultat av lagstiftningstekniska begränsningar bör den fortsatta lagstiftningsprocessen breddas till att omfatta överväganden gällande möjligheten att välja den mer naturliga lösningen, det vill säga att utvidga brottet hets mot folkgrupp.

Utredningen anger att brottet könsbaserat näthat inte bör ses ”som ett i grunden vare sig mer eller mindre allvarligt brott än hets mot folkgrupp” samt att bestämmelserna straffbelägger handlande ”av inte bara liknande karaktär utan även liknande allvar” (s.694). För det fall en utvidgning av brottet hets mot folkgrupp trots detta framstår som en alltför ingripande kriminalisering, bör övervägas i vilken utsträckning en specifik kriminalisering av könsbaserat hat överhuvudtaget är motiverad.

Fakultetsstyrelsen avstyrker således förslaget att införa en särskild brottstyp för könsbaserat näthat och rekommenderar att det fortsatta lagstiftningsarbetet i stället breddas på ett sätt som möjliggör ett öppet ställningstagande till en utvidgning av brottet hets mot folkgrupp.

Kravet på dubbel straffbarhet för vilseledande till äktenskapsresa tas bort (avsnitt 11.2.7)

Gärningsrekvisiten för brotten äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn enligt 4 kap. 4 d § brottsbalken består dels av gärningspersonens agerande (utövande av tvång, utnyttjande av utsatt belägenhet eller vilseledande), dels av brottsoffrets resa till en annan stat än den där han eller hon bor. Brotten fullbordas först när brottsoffret företagit en resa till en annan stat men försök till båda brotten har kriminaliserats enligt 4 kap. 10 § brottsbalken, vilket innebär att den som misslyckats med att förmå brottsoffret att resa till en annan stat kan hållas ansvarig för försök. I den typiska situationen där någon i Sverige tvingar etc. någon annan att resa från Sverige till en annan stat aktualiseras inte fråga om dubbel straffbarhet då tvånget etc. utövats i Sverige. Enligt den s.k. ubikvitetsprincipen anses brottet ha begåtts i Sverige också i de fall där tvånget etc. har lett till en effekt i Sverige (här resan från Sverige); brottet kan således lokaliseras till Sverige även om tvånget utövats av någon utomlands. Enligt 2 kap. 1 § brottsbalken är svensk domstol behörig att döma över brott som begåtts, eller anses ha begåtts, i Sverige; inget krav ställs i dessa fall för dubbel straffbarhet.

4 kap. 4 d § brottsbalken har dock utformats utan vare sig nationell eller territoriell begränsning, vilket innebär att det är fråga om ett svenskt brott även om såväl gärningspersonen som brottsoffret saknar anknytning till Sverige, tvånget etc. utövats utomlands och avser resor från/till andra stater än Sverige. För sådana brott som inte begåtts (och inte kan anses ha begåtts) i Sverige krävs att svensk domstol har behörighet enligt 2 kap. 3 § brottsbalken. Enligt punkt 2 i 2 kap. 3 § brottsbalken är svensk domstol behörig om gärningspersonen har en viss i punkten angiven anknytning till Sverige, förutsatt (enligt 2 kap. 5 § brottsbalken) att gärningen är straffbar även enligt lagen på

gärningsorten. Med “gärningen” avses här förmående till äktenskapsresa och inte tvångsäktenskapet i sig. Då det inte kan förväntas att ett straffrättsligt förbud mot äktenskapsresa skulle finnas i en stat där tvångsäktenskap tillåts, kan det antas att svensk domstol kommer att sakna behörighet att lagföra brottet på grund av bristande dubbel straffbarhet. För att undvika detta kan svensk rätt föreskriva ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet, vilket lagstiftaren har gjort i 2 kap. 5 § andra stycket brottsbalken för ett antal brott. Men äktenskapsresebrott omfattas inte av undantaget enligt gällande rätt.

Enligt EU-direktivets artikel 12.1.b ska varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet över bl.a. äktenskapsbrott om gärningspersonen är en av dess medborgare. I så fall ska varje medlemsstat, enligt artikel 12.4, säkerställa att behörigheten inte är kopplad till villkoret att de aktuella gärningarna ska vara straffbara i den stat där de har utförts.

Till skillnad från brottet äktenskapstvång (4 kap. 4 c § brottsbalken) har lagstiftaren inte ansett det behövligt att föreskriva ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet för vilseledande till tvångsäktenskapsresa när brottet först infördes (SFS 2014:381), när brottets rubricering ändrades till vilseledande till äktenskapsresa (SFS 2020:349), eller senast när rubriceringen ändrades till äktenskapsresebrott och straffet höjdes till fängelse i högst fyra år (SFS 2026:950). En bokstavstolkning av EU-direktivet ger vid handen att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet för äktenskapsresebrott bör införas så att svensk rätt skulle uppfylla direktivets krav. Det finns i och för sig utrymme att tolka EU-direktivet på ett annat sätt, men fakultetsstyrelsen har ingen erinran mot utredningens försiktiga tolkning och kan godta att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet införs i 2 kap. 5 § andra stycket brottsbalken i enlighet med utredningens lagförslag.

En skärpt reaktion på allvarliga fall av olaga förföljelse (kapitel 13)

Fakultetsstyrelsen har inga synpunkter på förslaget.

Enligt delegation

Tova Bennet

Linnea Wegerstad

Christoffer Wong